

TÜRK MISAFİRPERVERLİĞİ: KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE MİHMÂN*

Ramazan ARI**

ÖZET

Klasik Türk şiiri, geleneğin belirlediği kurallar çerçevesinde dikey yönde gelişen bir edebiyattır. Geleneğin belirlediği hususlar ve genel kavramlar, yüzey yapıyı oluşturur. Yüzeysel bir bakışla, bu yapıda sürekli tekrar eden imgeler, ayınlıklar görülür. Farklılıklar ise derin yapıda yer alır. Klasik Türk şairlerinin özgünlüğü, bu düzeye inmekle, daha derinlemesine bakışla anlaşılabilir.

Aşk anlayışı itibarıyla, bu şiir geleneğinde sevgiliden gelen her şey kıymetlidir. O, âşığa karşı her daim kayıtsızdır. Bunlar, geleneğin belirlediği düşünce ve tavırlardır. Şairler, bu konuları işlerken, farklı kelime ve kavramlarla kurdukları ilişkiler yoluyla özgünlüğü yakalar. Bu anlamda, şairlerin kullandıkları kavramlardan biri de, "mihmân"dır. Sevgilinin hayali; ondan gelen tır, peykân; aşk, bela, gam, keder, hicran gibi unsurlar misafir olarak kabul edilir. Aşğın gözü, gönü, canı, sinesi buna bağlı misafirhane tahayyül edilir. Göz ve gönül hanesi gözyaşı suyuyla yıkanır, gül suyuyla hoş kokulu hale getirilir, ah mumuyla süslenir. Misafirlere, başta can kuzusu olmak üzere, gözyaşı suyu, gözyaşı şarabı, çiğır kebabı ikram edilir. Misafir geleceği zaman kapıda karşılanır, yer gösterilir, başköşeye oturtulur, giderken kapıya kadar uğurlanır.

Türk misafirperverliğinin; karşılama, ağırlama, uğurlama, adap, misafirlik süresi gibi hemen tüm adet ve geleneklerini şiirlerine konu edinen şairler, şiirlerini özgün kalmak ve estetik hale getirmek için bu kavramı kullanmışlardır. Çalışmada, şairlerin mihmân kavramı ve etrafında oluşan kültür malzemesinden ne derece ve nasıl istifade ettikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca bu kavram çerçevesinde, klasik Türk şiirinin dikey gelişimine işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Mihmân, Türk misafirperverliği, gelenek, gazel, klasik Türk şiiri.

---

* Makalenin geliş tarihi: 13.08.2021 / Kabul tarihi: 12.11.2021

** Dr. Öğr. Üyesi, İğdır Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ramazan.ari@igdir.edu.tr (Orcid Id: 0000-0002-8660-4774).

Giriş

Türk kültüründe misafirin önemli bir yeri vardır. Misafirle ilgili deyim ve atasözlerinin çokluğu Türklerin misafirperverliğini gösteren önemli bir delildir. Kültürümüzün yerli ürünleri atasözleri ve deyimlerde, misafirin öneminin yanı sıra, ev sahibi misafir ilişkisi, misafirlik adabı ve misafirlik süresi gibi hususlara da işaret edildiği görülür. Ev sahibi misafirin hizmetkârıdır; misafir kismetiyile gelir; misafir üç gün misafirdir; gelene git denilmez; çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme gibi atasözleri¹; Tanrı misafiri, misafir gibi oturmak, başköşeye kurulmak, misafir kalmak, misafir olmak, misafir ağırlamak, şeref misafiri gibi deyimler² bunlardan bazılarıdır.

Türk misafirperverlik anlayışının dinî ve örfî olmak üzere iki yönü bulunur. Dinî yönünde ayet ve hadisler etkili iken örfî yönünde geleneksel uygulamalar etkindir³. Dinî boyutunda, Hazreti Muhammed'in "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse misafirine ikramda bulunsun" hadisinin yanında, yine onun, ev sahibinin misafiri yanında güler yüzlü olması, öfke ve üzüntüsünü belli etmemesi gerektiği yönündeki öğüdü önemli yer tutar⁴. Ayrıca açların doyurulduğu, kimsesizlerin sığındığı tekkeler, İslâmî anlayışın etkisiyle oluşmuş misafirhane görevi de gören yapılardır.

Türklerdeki misafir anlayışında dinin önemli bir etkisi olmakla birlikte, örfî yönünün daha kuvvetli ve belirleyici olduğu söylenebilir. Uygur Tazebay'ın tespitine göre, Yakut ve Kırgızlarda, misafirperverlikle ilgili örfî kurallara uymayanlara verilen cezalar içerisinde, kendi soyundan uzaklaştırma veya cemiyetten tamamen çıkartılıp atılma gibi cezalar yer alır⁵.

Yolcuyla da misafir olarak kabul eden bir anlayışa sahip Türkler, yol üstünde kervansaraylar, hanlar, misafirhaneler inşa ederek pek çok toplumda

¹ Metin Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, Excellence Publishing, İstanbul 2013, 345-347; Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2016, 391-392.

² TDK www.sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 22.09.2021)

³ Müzeyyen Altunbay, "Temel Bir Değer Olarak Dede Korkut'ta Misafirperverlik ve İzzeti İkram", *Akademik Bakış Dergisi*, 56, 2016, 359.

⁴ Mustafa Çağrırcı, "Misafir", *DİA*, İstanbul, C.30, 2005, 71.

⁵ Uygur Tazebay, "Türk Örf ve Âdetlerine Göre Sosyal Yardım Kurumları", *Bilgi*, 6/Yaz, 1997, 181.

görülmeleyen bir misafirperverlik örneği sergilemiştir. Günümüzde, köylerde varlığını hâlâ koruyan “köy odası geleneği”, yine aynı anlayışın tezahürüdür. Türk örfüne göre, eve gelen misafir, saygı gereği kapıda karşılanır, başköşeye oturtulur. En güzel şekilde ağırlanıp ikramda bulunulur. Her evde, bugün dahi, bir “misafir odası” bulunur. Genellikle burası, evin en geniş odasıdır. Sürekli temiz ve hazır tutulur⁶. Hatta misafirin eşyaları dahi özeldir. Misafir yatak çarşafı, yemek takımı; daha ince bir ayrıntı olarak misafir havlusu, misafir terliği gibi misafire has eşyalar vardır⁷.

Türk misafirperverliği yabancı seyyahların da dikkatini çekmiş bir husustur. Tunuslu Seyyah İbn Battûta, o dönem Ladik ismiyle anılan Denizli’de kendisini misafir etmek için Ahi teşkilatı mensupları arasında kavga edildiğini belirtir⁸. Anna Masala, Osmanlı dönemi Türk misafir geleneğinde âdet olan diş kirasından bahseder⁹. İspanyol roman yazarı Vicente Blasco Ibanez, Türklerin yolculara yaptığı sorgusuz sualsiz ikramlardan övgüyle söz eder¹⁰. Fransız Dr. A. Brayer, Osmanlıların misafire izzeti ikram ve hürmetinin yanında, misafirin hasta olması halinde hekime ücretinin ev sahibi tarafından ödendiğini; hatta misafir giderken hediyeler takdim edildiğini hayranlıkla dile getirir¹¹. Jean Jacques Rousseau *Emile* adlı eserinde Türklerin, kendilerine nazaran daha insanî ve misafirperver olduklarını ifade eder¹².

Kültür hayatının önemli bir parçası olan misafirperverlik, edebî eserlere de yansımıştır. Kaşgarlı Mahmut’un *Dîvânü Lugâti’t-Türk*’ünde, misafir ağırlamada yarışmak anlamında “konuklaşmak” ifadesi geçer¹³. Yine aynı eserde,

⁶ M.Öcal Oğuz, *Paldır Küldür Kentleşmeler*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2019, 39.

⁷ Müzeyyen Altunbay, *a.g.m.*, 360.

⁸ İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (Çev. A.S. Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, I, 409-410.

⁹ Cezmi Bayram, “Anna Masala’da Türk Sevgisi”, *Dünyada Türk İmgesi*, Haz. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 165.

¹⁰ Ertuğrul Önalp, “İspanyol Roman Yazarı Vicente Blasco Ibanez’de Türk İmgesi”, *Dünyada Türk İmgesi*, Haz. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 263.

¹¹ Yener Özen, *Türk Milli Kültüründe Kimlik ve Değerler Psikolojisi*, Post Yayınları, İstanbul 2019, 121.

¹² Jean Jacques Rousseau, *Emile, Bir Çocuk Büyüyor*, Çev. Ülkü Akagündüz, Selis Kitaplar, İstanbul 2009, 182.

¹³ Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, *Kaşgarlı Mahmud – Dîvânü Lugâti’t-Türk*, (3.bsk), TDK, Ankara 2018, 308.

“öz” kelimesiyle ilgili verilen örnekte, misafirin önemi şu cümlelerle vurgulanır: “Güzel elbiseyi kendin giy; lezzetli yemeği başkasına yedir; misafiri ağırla; böylece bunlar ününü insanlar arasında yaysın”¹⁴. *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde konuk gelmeyen evin yıkılması dilenir¹⁵. Kocası evde olmadığı halde eve gelen misafirleri ağırlayan kadın takdir edilir¹⁶. Açları doyurmak, çıplakları donatmak beyliğin göstergeleri olarak kabul edilir¹⁷. Türk kültürünün önemli eseri *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*’nde ise dârü’z-ziyâfelerden bahsedilir. Evliya Çelebi buralarda, Müslüman kâfir ayırt edilmeden herkesin misafir edildiğini, onların can ve mal güvenliğinin sağlandığını ifade etmenin yanında, misafire ve yanındaki binek hayvanına, nelerin ikram edildiğini tek tek sayar¹⁸.

Türklerin önemli bir geleneği olan misafirperverlik, klasik Türk şiiri metinlerine de yansımıştır. Misafir ağırlamanın öneminden adabına, karşılama- dan uğurlamaya, hazırlıktan ikrama birçok yönüyle bu geleneğin, şiirlerle konu olduğu görülür. Türk kültür ve âdetlerinin klasik Türk şairlerinin yararlandığı önemli bir kaynak olduğu birçok çalışma ile teyit edilmiştir. Çalışmanın amaçlarından biri, bu kaynak içerisinde yer alan misafirperverlikten şairlerin ne derece istifade ettiğini ortaya koymak; bir diğeri ise şairlerin bu gelenekten niçin ve nasıl yararlandığına dikkat çekmektir. Bunun için klasik Türk şiirinin gelişim anlayışından kısaca bahsetmek gerekir.

Klasik Türk şiiri, geleneğin belirlediği kurallar çerçevesinde dikey yönde gelişen bir edebiyattır. Ahmet Hamdi Tanpınar, “...eski edebiyat her noktası birbirine cevap veren kapalı, yukarıdan aşağıya doğru düzenlenmiş bir âlemin ifadesidir.”¹⁹ derken klasik Türk şiirinin dikey gelişimini vurgular. Beşir Ayvazoğlu da, bu durumu çukur örneğiyle somutlaştırır²⁰. Ömer Faruk Akün

¹⁴ Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, *a.g.e.*, 21.

¹⁵ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I-II*, TDK, Ankara 2016, 74.

¹⁶ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, 76.

¹⁷ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, 225.

¹⁸ Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, *Evlîyâ Çelebi b. Dervîş Mehmed Zillî - Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Yapı Kredi Yayınları, III, 1999, 205, 252.

¹⁹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003, 10.

²⁰ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993, 102-103

ise, klasik Türk şiirini topyekûn kovana, şairleri arıya, şiirleri de bala teşbih ederek dikey gelişimi sembolik olarak izah eder²¹.

Klasik Türk şiirine böyle bir anlayışla bakıldığında, iki temel yapının varlığından söz edilebilir. İlkini oluşturan “yüzey yapı”da, bu şiir geleneğinin genel kavramlar dünyası yer alır. Yüzeysel bir bakışla bu şiir geleneğinde, sürekli tekrar eden imgeler, aynı duygu ve düşünceler görülür. Farklılıklar ise ikinci yapı olan “derin yapı”da yer alır. Bu yapıya, ancak derinlemesine bir bakışla nüfuz edilebilir. Böyle bakıldığında, bu şiir geleneğinin özgün yönü fark edilecektir. Derinlemesine nüfuzun ise klasik Türk şiiri üzerinde, ortak malzeme denilebilecek belli kavramlar etrafında yapılacak çalışmalarla mümkün olacağı söylenebilir.

Şairler, özgün anlam bulabilmek adına, tabiri caizse tüm âlemi tarar ve anlatmak istediği duygu ya da düşünceye uygun hemen her şeyi şiirlerinde kullanırlar. Şairin taradığı âlemi, yani şairin şiirlerini yazarken istifade ettiği alanları Namık Açıköz, dokuz havzaya ayırır. Bunlar; “insan, tabiat, din-tasavvuf, astronomi, günlük hayat, savaş terimleri, yeme-içme, gelenek-görenek ve eşya”dır²². Şairler, geleneğin belirlediği duygu ve düşünce merkezde olmak üzere, bu kelime havzalarından istifade ederek kurduğu kelimeler arası ilişkiyle şiirlerini yazarlar. Burada amaç, öncelikle daha önce hiç fark edilmemiş bir ilişkiyi keşfetmek, daha önce hiç kurulmamış bir anlam ilgisini fark edip beyte dökmektir. Şairlerin mübdi, şiirin de âb-dâr ya da bîkr-i mânâ olması, yani özgünlüğü buna bağlıdır.

Yukarıdaki kelime havzalarından, özellikle günlük hayat ile gelenek-görenek kapsamında değerlendirilebilecek mihman kavramını ve bu kavram etrafında oluşan misafirlikle ilgili âdet ve görenekleri şairlerin şiirlerine malzeme yaptıkları görülür. Örneklerle daha sonra izah edileceği üzere, şairlerin bu kavram ve etrafında oluşan kültürden yararlanmaları, genel olarak değerlendirmek gerekirse, geleneğin belirlediği, “sevgiliden gelen her şey kıymetlidir” düşüncesini anlatmak içindir. Bunun yanında sevgiliye yakın olma arzusu, sevgilinin zalimliği, dünya, felekten şikâyet ve dünyanın geçiciliği

²¹ Ömer Faruk Akün, “Divan Edebiyatı” *DİV*, İstanbul 1994, IX, 421.

²² Namık Açıköz, “Klâsik Türk Şiirinde Edebî Gerilim Yaratma Tekniği”, *Prof. Dr. Abdülkâdi Karahan Anısına Divan Edebiyatı Sempozyumu 27-28 Mayıs 2008*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2008, 193.

fikirlerini özgün bir şekilde ifade etmek de, yine amaçlar arasındadır. Şairlerin Türk misafirperverliğinden niçin yararlandığı sorusuna dönülecek olursa, şairlerin bu mihman kavramını şiirlerine konu edinmelerindeki temel amaç, özgünlük arayışıdır, denebilir. Tabii, bununla beraber kuvvetli dinî inancın - özellikle dünyanın geçiciliği fikrinde- ve örf, âdet, geleneklere bağlılığın payını da gözden uzak tutmamak gerekir.

1. Genel Misafirlik Anlayışı

Klasik Türk şiiri aşk anlayışında sevgiliden gelen her şey kıymetlidir. Bu anlayışa bağlı mihman kavramıyla ilişkilendirilen onun hayali; ondan gelen başta gamze oku, kirpik oku; derd, gam, keder, gussa, cevr, cefa, bela, ayrılık vb. mihman olarak kabul edilirler. Bunların geldiği yer olan gönül, sine ve göz mihmanhanedir.

Türk misafirlik anlayışında misafir, davet edildiği yere gider. Buna "misafir okumak" denir. Muhibbî, gönül hanesini ah ateşiyle ışıklandırıp süsledikten sonra dert, gam ve belayı mihman okuyarak onları davet eder:

Şu'le-i âh-ıla zeyn itdi yine dil hânesin

Benzer ol derd ü belâ-y-ıla gamı mihmân okur (Muhibbî, g. 547/4)²³

[Gönül, yine hanesini ah (ateşinin) ışıklarıyla süsledi. O; dert, bela ve gamı misafir okumuşa benzer.]

Cömertlik misafirperverliğin gereğidir. Âşık, kerem ehli olduğu için sevgilinin gamze okunu göz hanesine davet etmesine şaşkınlık gerekmez (Ahmed Paşa, g. 125/7). O, gönül evinden derd ve gam misafiri eksik olsun istemez (Muhyî, g. 317/5). Sevgilinin hayalinin bir an bile gönül hanesini boş

²³ Divanlardan yapılan alıntılar, nazım şeklini ifade eden g (gazel) ya da k (kaside) kısaltması yanında şiir numarası ve beyit numarası verilmek suretiyle gösterilecektir. Taranan 140 divanda, mihmanla ilgili 222 beyit tespit edilmiştir. Hepsine metinde yer vermek makale hacmini aşacağından, bunlar içerisinden konuyla ilgili farklılıklarıyla öne çıkanlar seçilerek metinde bir bütün hâlinde yer verilmiştir. Bunun yanında, şairlerin aynı malzemeyi farklı yönleriyle işleyerek kavrama kazandırdıkları derinliği ortaya koymak adına, bazı beyitler de farklı yönü zikredilerek paragraf bütünlüğü içerisinde mevzubahis edilmiştir.

koyunması temenni edilir (Şeref Hanım, g. 252/4). Âşığın canı, gönül hanesinde sevgilinin gam ve derdiyle eğlenir, oyalanır (Muhyî, g. 614/7). Bu misafirler olmasa gönül, gam köşesinde yalnız kalacaktır (Behiştî, g. 356/4).

Türk misafirperverliğinin önemli göstergelerinden biri de, özel bir hazırlık olmasa dahi ekmeğini, yemeğini yalnız yemeyip misafirle paylaşma arzusudur. Cömertliğin bir üst derecesi olarak düşünülebilecek bu paylaşma arzusu da, şairlerin hayallerine konu olur. Gönül, yarayla dolu sinesinde sevgilinin gam ve derdini misafir etmek ister; çünkü (gönlün gıdası olan yara) ekmeğini yalnız başına yemek doğru olmaz (Âşık Çelebi, g. 94/2; Gelibolulu Sürûrî, g. 158/4). Ravzi, misafirle yemeğini paylaşmayanları şerr-i nâs olarak nitelediği gibi, misafir ağırlama hususunda, "gözün aç, her seher yol gözetip her gece mihman iste" diyerek uyarı ve telkinlerde bulunur (g. 540/4). Bu uyarıları davranışa dönüştüren Bahârî'nin gönlü, meyhanesine gelirken bir iki mihman ile gelir:

Dil derd ü gam-ı yâr bulup sîneye aldı
Hum-hânesine bir iki mihmân-ile geldi (g. 128/4)

[Gönül, sevgilinin gam ve derdini bulup sinesine aldı; meyhanesine bir iki misafir ile geldi.]

Osmanlı döneminde insanlar, günlük hayatını namaz vakitlerine göre şekillendirirdi. Yatsı namazı kılındıktan sonra kandiller söndürülüp uyumak âdetti. Bunun istisnası, misafir olan evdi. Mezkûr vakitte, eğer bir evde kandil yanıyor, orada misafir olduğuna hükmedilirdi. Günlük hayattan bu detayı, Muhyî ve Kâtibzâde Sâkıb, şöyle bir bağlamda nazma döker:

Tan mı geldükçe gam u derdi dile yansa dilüm
Âdet olmuş od yanar şol yirde kim mihmân ola (Muhyî, g. 585/8)

[(Sevgilinin) gam ve derdi geldiğinde gönlümün yanmasına şaşılır mı? Misafir olan yerde ateş yanması âdet olmuştur.]

Aşkdur dūd-ı dil-i sūhteye bâ'is olan
Olmaz âteşden eser anda ki mihmân olmaz (K. Sâkıb, g. 253/2)

[Yanmış gönlün dumanına sebep olan aşktır; mihman olmayan yerde ateşten eser olmaz.]

Misafiri en güzel şekilde ağırlamak, ev sahibinin temel arzudur. Bunun için başta mamur bir misafirhane gerekir. Âşıkların gönlü virane olduğundan

misafir ağırlamaya pek uygun değildir. Yâver, sevgilinin hayalinin misafir olma ihtimaline karşılık bu gerçeği, “ola mı mihmâna izzet hâne-i virânedê” diyerek dile getirir. (g. 162/4). Muhyî’ye göre sevgilinin gam ve derdi, gönül evini virane olduğu için beğenmez (g. 309/6). Beyânî, aşk gamı askerlerinin gönül hanesini yıktığını, bu yüzden misafir gelemeyeceğini ifade eder (g. 314/2). Nehcî ise gam elinin yakıp virane hale getirdiği ten hanesinde, canın misafir olarak karar etmemesini, aynı sebebe bağlar (g. 358/2).

Klasik Türk şiiri şairlerinin amacı aşkı her yönüyle işlemektir. Temel ölçüt, farklıyı ve özgünü bulmak olduğu için divanlarda birbirini nakzeden beyitlere, aynı şairin divanında dahi rastlamak mümkündür. Yukarıda, virane gönlün misafir ağırlamaya uygun olmadığı fikrinin aksini savunan Yâver, ayrılık misafirin asayiş ve rahatı virane gönlünde bulduğu için orada yattığı ve gitmediği düşüncesindedir (g. 100/3). Mehmed Sıdkî’nin gönül sarayı geniş olduğu için misafirden yana bir korkusu yoktur (g. 56/2). Celîlî de, sine-sinin gam misafirine uygun bir misafirhane olduğu görüşündedir; hatta sevgilinin oklarının açtığı yarıkların, mihnet yeri olan sine misafirhanesinin pencereleri olduğunu tahayyül eder (g. 244/3).

Misafirin can ve mal güvenliğini sağlamak ev sahibinin görevidir. Bu manada misafirhanenin korku duyulan ve huzursuz olunan bir yer olmaması gerekir. Kâtib-zâde Sâkıb, “bîm-i gamzenle gönül kalmasa zülfünde n’ola” derken, misafirin tehlikeli yerde olmayacağını söyler. Münîrî, sinedeki sevgilinin hayalinin gönlüden incinme sebebi olarak, misafirin hasta olan yerde huzursuz olacağını belirtir (g. 94/2).

1.1. Tanrı Misafiri

Tanış olunmayan ve habersiz gelen misafir anlamında kullanılan “Tanrı misafiri” deyimini, misafirin geri çevrilmemesi gerektiğini ve misafire hürmetin lüzumuna işaret eden bir deyimdir. Tanrı misafiri, genelde darda kalan, kalacak yeri olmayan veya yiyecek-içecek sıkıntısı çeken kişilerdir. Böyle durumda olan biri kapıya gelse, kâfir de olsa geri çevrilmez. Nihayetinde muhtaç bir misafirdir. Bu gerçek üzerine kurgulanmış birçok beyitle karşılaşmak mümkündür. Hatta âşık sıfatıyla şairler tarafından sevgiliye bu gerçek hatırlatılır:

Dilberâ sürme kapundan âşık-ı miskîni kim

Resm olupdur kişi ta'zîm eylemek mihmânına (K. Muîdî, g. 417/2)

[Ey sevgili, miskin âşığı kapından sürme; (kapına gelen Tanrı) misafirine hürmet etmek âdet olmuştur.]

Kûyuna aç gelüp olduk ol kerîme mihmân

Umaruz matbah-ı hâsından anun nân u aşî (Muhyî, k. 7/14)

[O cömert (sevgilinin) kûyuna aç gelip misafir olduk; (Tanrı misafiri olduğumuz için) özel mutfağından onun ekme ve aşını umarız.]

Dikkat edilirse beyitlerde âşık, miskîn ve aç gibi sıfatlarla tavsif edilerek muhtaçlığı vurgulanır. Muhtaç âşığın da, "Tanrı misafiri" gibi reddedilmesi ve misafir edilmesi gerektiği, sevgiliye hatırlatılır. Bu hatırlatmanın arkasında, sevgiliye yakın olma hayali yer alır. Klasik Türk şiiri aşk geleneğinin belirlediği sınır dâhilinde, sevgiliye yakın olmak ancak onun kûyunda olmakla ya da kapı eşiğinde bulunmak suretiyle mümkündür. Bahârî, geleneğe uygun olarak sevgilinin eşiğinde misafir olur:

Dün gece ol şeh eşiğinde Bahârîyi görüp

Didi kon bu gecelik bunda mihmân uyusun (Bahârî, g. 87/5)

[O şah (sevgili), Bahârî'yi dün gece (kapısının) eşiğinde görüp "Tanrı misafiridir, bırakın bu gecelik burada uyusun" dedi.]

Beyti özgün kılan, sevgilinin merhamete gelerek Bahârî'nin mihman olmasına izin vermesidir. Bu, geleneğe göre zalim, merhametsiz ve istiğna hasletlerinin sahibi sevgiliden beklenen bir davranış değildir. Bahârî işte bu noktada, "Tanrı misafiri geri çevrilmez" hakikatine sığınarak sevgiliyi merhamete getirir.

Tanrı misafiri, kâfir dahi olsa geri çevrilmez. Amrî, bu yüzden gönlüne misafir olan, kâfir diye nitelediği sevgilinin gamzesine tazimi elden bırakmaz:

Gamzen dile gelse ana ta'zîm iderem çün

İkrâm gerek kâfir olursa dahi mihmân (g. 89/4)

[(Ey sevgili), gamzen gönle gelse ona hürmet ederim; çünkü misafir kâfir dahi olsa ikram gerekir.]

1.2. Mihman Mihman Üstüne

Şairler, mihman kavramı üzerine kurguladıkları beyitlerinde hem misafirlikle ilgili geleneği hem de klasik şiir geleneğini dikkate aldıkları gibi, mantık sınırları dışına da çıkmazlar. Mihmanla ilgili genel anlayışta misafir, evde ağırLANACAKSA mihman mihman üstüne olmaz. Karamanlı Aynî, “iş bu meseldür olmaz bir evde iki mihmân” (k. 42/45) diyerek bu anlayışa dikkat çeker. Beyitlerini buna göre kurgulayan şairler, bu iki misafiri genellikle birbirine zıt kavramlardan seçerek mantıksal tutarlılığı sağlarlar. Râsih’in “üstüne” redifli gazelinde bu iki kavram gam ile sürürdür:

Dilde gam var şimdilik lutfeyle gelme ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne (Râsih, üstüne redifli gazeli/3)²⁴

[Ey sevinç, gönülde gam var şimdilik gelme; (çünkü) bir evde misafir misafir üstüne olmaz.]

Ahmed Nâmî ise aynı düşünceyi eş anlamlı şâdân, derd ve mihnet kavramları üzerinden işler. Ancak o, “Sana yer yok gelüp n’eylersin ey mihmân-ı şâdân” diyerek Râsih’e göre daha sert bir üslupla misafirini reddeder. Pertev ise yine gam ve sürûr kavramlarını, aynı anda davet etmenin doğru olmayacağını ifade ederek diğerlerinden ufak bir farkla ayrılır (Pertev, g. 674/5).

Göz hanesine sevgilin hayalinin gelmesiyle, uykunun gittiğini ifade eden Karamanlı Aynî, aynı düşünceyi farklı unsurlarla, yine mantıksal tutarlılık çerçevesinde işler (k. 42/45). Şeyh Gâlip ise akılla aşkın aynı yerde misafir olamayacağını, günlük hayattan bir tecrübeyle ilişkilendirerek oldukça özgün bir hayalle diğer şairlerden ayrılır:

Dilde ger aşk ola ki akl eyleyemez anda karâr
Düzde zindân olur ol dâr ki mihmân uyumaz (g. 116/2)

[Misafiri uyumayan evin hırsıza zindan olması (gibi), gönülde aşk olduğu zaman akıl duramaz.]

Şeyh Gâlip tasavvufi mahiyetteki beytinde aşkı misafir, akılı da hırsız olarak tahayyül ederek tercihini bir anlamda belli eder. Gönülde Allah aşkı

²⁴ Râsih’in ilgili beyti için bkz.: Bahattin Kahraman, “Balıkesirli Râsih”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/10, 2003, 69.

olduğu ve sürekli Allah'ı zikirle meşgul olduğu müddetçe gönlün uyuması, yani gafil olması mümkün değildir. Bu da, akıl hırsızını, yani nefsi ve aklın idrak ettiği dünyevî şeyleri tesirsiz kılacak, bedeni ona zindan edecektir. Aynı zamanda aklın baştan gitmesine sebep olarak âşığı mecnun edecektir. Bu da, âşığın temel arzusudur.

Türk kültüründe ev dışında misafir ağırlanan diğer yerler tekkeler ve kervansaraylardır. Buralarda temel amaç ikram olduğu için birçok misafir aynı anda bulunabilir. Şairler de gerçek hayattan bu ayrıntıya bağlı olarak tekkeye ve kervansaraya benzettikleri gönüllerinde mihman mihman üstüne ağırlarlar. Bâkî, bu anlamda tekkeye benzettiği gönlüne gam ve dert misafirinin ardı ardına gelmesinin bir sorun teşkil etmeyeceğini belirtir:

Gam degül gelse de dile Bâkî pey-â-pey derd ü gam
Eksük olmaz tekyedür mihmân mihmân üstüne (g. 438/6)

[Bâkî, dert ve gam birbiri ardınca gönle misafir gelse de zararı yok; (gönül) tekkesidir, misafir misafir üstüne eksik olmaz.]

Mustafa Sıdkî, kervansaraya benzettiği gönül hanesinde sevgilinin hayalinin geçmeden ayrılığının konakladığını ve burasının hiç boş kalmadığını dile getirir:

Hâne-i dilden hayâlin geçmeden hicrin konar
Muttasıl hâlî degil mihmân mihmân üstüne (g. 234/2)

[(Ey sevgili), gönül hanesinden hayalin geçmeden hicrin (gelip) konaklar; (burası) hiçbir zaman boş değil, (her daim) misafir misafir üstüne (gelir).]

Nâbî ise gam misafirinin kafiye halinde ve sürekli geldiğini belirttiği aşağıdaki beytinde, sine misafirhanesini temizleyecek vakti dahi olmadığını ifade ederek misafirin geliş sıklığını vurgular:

Mihmân-serây-ı sînemi yok rüft ü rûba vakt
Eyler nüzûl kâfile-i gam gam üstüne (g. 707/3)

[Sine misafirhanesini süpürüp temizlemeye vakit yok; (çünkü) kafiye halinde gam üstüne gam konaklamaya gelir.]

Tasavvufî nitelikteki beyitte şair, gönlünden gamın, dolayısıyla ilahî aşkın eksik olmadığını, misafirlik anlayışı içerisinde ifade ederek beytini özgün kılar.

2. Ev Sahibi Misafir İlişkisi

Misafir kültüründe, hem ev sahibinin hem de misafirin uyması gereken, gelenek tarafından belirlenmiş, örfî bir takım âdâb-ı muâşeret kuralları söz konusudur. Şairler, mihman kavramı etrafında, duygu ve düşüncelerini anlatırken bu tarz âdâb-ı muâşeret kurallarına da göndermede bulunmuşlardır.

2.1. Misafirin Sorumlulukları

Misafir, ev sahibinin kuzusudur; misafir umduğunu değil, bulduğunu yer atasözleri Türk misafir kültüründe, misafirin görev ve sorumluluğuna işaret eder. Buna göre misafir; yemek, gezmek, eğlenmek, yatmak gibi konularda ev sahibine uymak ve ikram ettikleriyle yetinmek zorundadır²⁵. Dolayısıyla, bu konularda ev sahibine itiraz etmek hoş karşılanmaz. Nâbî, bu anlamda misafirin ev sahibine itiraz etmesiyle kulun ilahi takdire itirazı arasında ilişki kurar:

Takdîre i'tirâzdan âyâ ne farkı var
Mihmânların mu'ârazası mîzbân ile (g. 676/3)

[Misafirlerin ev sahibiyile çekişmesinin (kulun ilahî) takdire itirazdan acaba ne farkı var?]

Nâbî, misafirin ev sahibine itirazını, kulun Allah'a itirazıyla ilişkilendirerek misafir ev sahibi ilişkisine kutsiyet kazandırır. Bunun yanında, beyitte tasavvufî manada asıl kastedilen, dünya misafirhanesinde kulun, ev sahibi Allah'a itiraz, isyan ve şikâyetinin ne denli yersiz olduğudur.

Nasîhatnâme şairi Nâbî, bir başka beytinde memnuniyetsiz misafirden şöyle şikâyet eder:

Olsalar reng ile bu kasr-ı havâsa mihmân
Birisi kûşe sorar biri hevâdârın arar (g. 158/3)

[(Hüner ehli olmayanlar), saygınlar köşküne hileyle misafir olsalar, birisi (baş) köşeyi sorar, biri havadar (yer) arar.]

Şairin bu beytinin yer aldığı gazelin tamamı, bir sosyal tenkit örneğidir. Gazelde şair, genel olarak gösterişe ve dış görünüşe önem verildiğinden, bunun yanında gerçek cevherlere ve hüner sahiplerine kıymet verilmediğinden

²⁵ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, I/391.

dem vurur. Hatta dördüncü beytinde, hünerin; köy köy, kapı kapı gezerek alıcısını arayacak dereceye geldiğini iddia eder. Bu bağlamda özneyi, "hüner ehli olmayanlar" şeklinde tespit etmek mümkündür. Saygınlar köşkü ile kasti da; ilim, irfan ve şiirden anlayan hüner ehlinin bulunduğu meclis veyahut saray olabilir. Buna bağlı şairin; hüner ehli olmayıp buraya, bir şekilde hile ile dâhil olanların, kabiliyetsizliklerini unutup memnuniyetsizlik ve doyum-suzluk içinde, daha fazlasına talip olmalarını eleştirdiği söylenebilir.

Nâ'îl-i Kadîm, misafirin sır saklaması gerektiğine göndermede bulunduğu aşağıdaki beytinde, bunu farklı bir bağlamda şöyle dile getirir:

Nigâh-ı şûhın ey cân mahrem-i râz-ı derûn etme
O fettân-ı cihân câsus-ı dildür mihmân sanma (g. 319/3)

"Ey cân! (Sevgilinin) şuh bakışını, gönül sırrının mahremi etme; o, cihan fettanı gönül casusudur, (onu) misafir sanma." şeklinde nesre çevrilebilecek beyitte şair, diğer şairlerin genelinin sevgiliden gelenleri mihman kabul ettiği durumda, yine gelenekte yer alan sevgilinin gönül ç/alması durumunu, casuslukla ilişkilendirerek özgünlüğü yakalar. Benzer bir ithamı sevgilinin nâvekine (kirpiğine) yönelten Gelibolulu Âlî, onu gönül hanesine misafir olup ciğer kebabını çalmakla suçlar (g. 1418/3). Her iki örnekte de, bir ironi söz konusudur. Aslında sevgilinin yaptıkları, âşıklar tarafından en çok arzu edilen durumdur. Fakat bunu, halk muhayyilesinde misafirin görevleriyle ilişkilendirmek şiiri estetik seviyeye taşır. Ayrıca yapılan itham, yine gelenekteki sevgilinin olumsuz imajına uygunluğu itibarıyla mantıksal açıdan tutarlıdır.

Misafir, ev sahibini sıkıntıya sokacak denli çok sık misafirliğe gelmemelidir. Muhibbî, bu anlamda gam padişahının gönül dervişine sürekli misafir gelmesini sorgular:

Şâh-ı gam dil hânesine dâyimâ mihmân olur
Pâdişehdür bu aceb dervîşden âr eylemez (g. 1342/4)

[Gam şahı, gönül hanesine daima misafir olur; padişaktır, bu nasıl iş, (gönül) dervişinden utanmaz (mı?)]

Beyitte, gam padişahının sürekli misafir olmaktan utanıp utanmadığı sorgulanıyor, denebilir. Çünkü misafirlik en fazla üç güne kadardır. Ayrıca

çok misafirliğe gitmek, ev sahibine külfet olabilir. Bunun yanında, bir dervişin padişahı ağırlama imkânları da sınırlıdır. Buradan hareketle, âşığın sürekli gam çekmekten serzenişte bulunduğu sonucuna varılabilir.

2.2. Ev Sahibinin Görevleri

Ev sahibi misafirin hizmetkârıdır, ev sahibi-misafir ilişkisinde ev sahibinin görevini tanımlayan bir atasözüdür²⁶. Şairler de, âşık vasıflarıyla ev sahibi olarak bu ilişkiye dair birçok ayrıntıya şiirlerinde yer verirler. Hayâlî Bey'e göre misafire ihtiram etmeli, onu candan aziz tutmalıdır (g. 536/2). Nev'î-zâde Atâyî, misafirle sohbet-i hâs etmek gerektiğini, onu yalnız koymanın mihmana cefa olacağını belirtir (g. 51/5). Muîdî, misafirin geçici olduğunu vurguladıktan sonra, onu el üzere tutup hoş görmeyi tavsiye eder (g. 377/6). Ravzî ise misafire hürmet ve saygı göstermek gerektiğini ifade etmenin yanında, "şâd ol ferâh zamânı ki irişdi hânene" diyerek misafir ağırlamanın mutluluğunu dile getirir (g. 139/4).

Şimdiye kadarki örneklerde, ev sahibinin yapması gerekenlere dair misallere yer verildi. Bir de, yapmaması gerekenler vardır. Misafirden şikâyet etmek bunlardan bir tanesidir. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, gamdan dolayı sevgiliye şikâyette bulunmamak ve misafir olduğu için onu hoş görmek gerektiği görüşündedir (g. 231/5). Nigârî, misafirini sevenin cennetle ödüllendirileceğine inanır ve sevgiliden gelen eziyetlerden ikrah etmemek gerektiğini belirtir (g. 533/7).

Misafire rahatsızlık vermemek, ev sahibinin temel görevidir. Fuzûlî, ev sahibi derd ve beladan lütfedip misafir olan canını incitmemelerini isterken bu anlayışa göndermede bulunur (g. 237/4). Aynı şair bir başka beytinde, göze misafir olan sevgilinin hayalini rahatsız etmemekle ilgili şöyle bir hayale imza atar:

Hayâlî gözdedir kirpiklerin depretme ey merdüm

Edeb şartı değil mihmâna çekmek mîzbân hançer (k. 4/10)

[Ey gözbebeği, (sevgilinin) hayali gözdedir, (sakın) kirpiklerini hareket ettirme; ev sahibinin misafire hançer çekmesi, edebe uygun (bir davranış) değildir.]

²⁶ Metin Yurtbaşı, *a.g.e.*, 346.

Beyitte kirpikleri hareket ettirmek, misafire hançer çekmek olarak tahayyül edilir ve misafire karşı edepsizlik olarak görülür. Bununla birlikte, bu edepsizliği işlememek adına, gözün hiçbir şekilde kapanmaması, yani uyumaması gerekir. Aksi halde, sevgilinin hayali gözden gidebilir.

Nevres-i Kadîm'in gam misafirine karşı hassasiyeti ise oldukça naiftir:

Laht-ı cigerden it gama tertîb-i mâ-hazar
Zinhâr ıztırâbın mihmân işitmesin (g. 106/5)

[Ey gönül), ciğer parçasından gam (misafirine) hazırlık tertip et; (fakat ciğerin yanarken) ıstırabını gam misafiri asla işitmesin.]

Azmizâde Hâletî ise misafire verilebilecek rahatsızlığı, oldukça ince bir ayrıntıyla örnekler:

Yog iken zâr-ı tahammûlden eser hânemde
Mihmân-ı gama göstermemişüm çîn-i cebîn (g. 584/4)

[Gönül hanemde ağlamaya dayanabileceğime (dair) bir işaret yok iken gam misafirine (memnuniyetsizlik belirtisi) alın buruşukluğu (dahi) göstermedim.]

Alnını buruşturma, memnuniyetsizlik göstergesi bir mimik hareketidir. Gam misafirine bu denli küçük bir memnuniyetsizlik belirtisi göstermemek, misafire gösterilen hürmetin üst derecesi kabul edilebilir. Ayrıca bu tavrı âşık, ağlamaya dahi tahammülünün olmadığı bir durumda sergiler. Bunun yanında gamın, genellikle âşığın âh u zâr etmesinin müsebbibi olduğu düşünüldüğünde, bu davranışı sergileme zorluğu, dolayısıyla âşığın misafirine gösterdiği hürmet daha da belirginleşir.

Nedîm, akıl-gönül çatışmasını konu edindiği aşağıdaki beytinde, bu ilişkiyi misafirlik bağlamında şöyle ele alır:

Bî-gânedir mu'âmeleniz akl u hûs ile
Gûyâ derûn-ı sînede mihmânsın ey gönül (g. 76/5)

[Ey gönül, akıl ve şuur ile tavırlarınız (iki yabancı gibi) bigânedir; güya (sen) sine içinde mihmansın.]

Gönülle aynı beden içindeki akıl ve şuur, onu güya misafir görmekte, bu yüzden yabancı gibi bigâne tavırlar içerisine girmektedirler. Fakat âşık şaire

göre sine içindeki gönül misafir değildir; tam aksine “gûyâ mihmânsın” ifadesinden anlaşılacağı üzere ev sahibidir. Bu manada şairin akıl-gönül tartışmasında, gönülden yana tavır takındığı anlaşılır. Akıl-gönül çatışmasını, ev sahibi-misafir ilişkisi içerisinde, hatta misafir psikolojisi üzerinden yorumlamak, şaire özgünlük vasfını kazandırır.

3. Misafirlik Süreci

Mihman kavramını hemen her yönüyle işleyen şairler, misafirlik süreci bağlamında hazırlık, karşılama, ağırlama, ikram, uğurlama, misafirlik süresi ve bunlara dair halk kültürü geleneğindeki bilgileri de şiirlerine konu edinmişlerdir.

3.1. Hazırlık

Misafir geleceği zaman evlerde hummalı bir çalışma ve telaş başlar. Misafirin geleceği, biraz da buradan anlaşılır. Nâbî'nin gamlı gönlüne âhun ateş, gözün su, bağrın da kebab getirme telaşı, gönle misafir geleceği düşüncesini uyandırır:

Âhu âteş getirür dîdesi su bağı kebâb
Dil-i gâm-dîdenin âyâ yine mihmânı mı var (g. 81/6)

[Âhu ateş, gözü su, bağı kebab getirir; acaba, gam görmüş gönlün yine misafiri mi var?]

Yiyecek içecek hazırlamanın yanında, misafir geleceği zaman evler temizlenir, süslenir, ışıklandırılır, sofralar açılır. Bu bağlamda, şairlerin en çok işlediği hayallerden biri, dönemin koşullarında evin ışıklandırılması için mum yakılmasıdır. Muîdî, gam misafiri için gönlün bir yanda canın diğer yanda yanmasını, misafir için mum yakılmasıyla ilişkilendirir:

Sînede gam var yanar dil bir yana can bir yana
Her taraftan uyarurlar oda mihmân olsa şem' (g. 203/6)

[Sinede gam (misafiri) olduğu için dil bir yanda, can bir yanda yanmakta; (çünkü) evde misafir olsa her tarafta mum yakarlar.]

Behiştî, misafir için yapılan hazırlık çerçevesinde, kirpikleriyle sevgilinin yolunu süpüreceğini ifade eder (g. 553/6). Adlî, sevgilinin hayal sultanı için gözyaşı cevheriyle göz hanesini süsler (g. 125/4). Şevki, bir kasidesinin

teşbib bölümünde, gül şahı misafir olacağı için bulutun bahçe avlusunu suladığını, sabah rüzgârının da yerleri süpürdüğünü yapılan hazırlıklar olarak zikreder (k. 18/3). Ahmed Paşa ise misafiri bir padişah olduğu için göz misafirhanesini gül suyuyla hoş kokulu hale getirir, temizler:

Sulasam nola gül-âb ile gözüm hücrelerin

Ki gelir Yûsuf-ı şeh bu kula mihmân bu gice (g. 260/2)

[Gözüm hücrelerini gül suyu ile sulasam buna şaşırılmamak gerekir; (çünkü) (güzellik) şahı Yusuf (gibi güzel sevgili) bu kula gece misafir gelir.]

Gönül, tasavvufi bağlamda Allah'ın evi olarak kabul edilir. Buraya misafir gelebilmesi için mâsivâdan, gayrılardan temizlenmesi gerekir (Gelibolulu Sürûrî, g. 22/4; g. 28/3). Nâbî ise aynı düşünceyi, ayna metaforu üzerinden temiz olmayan evde misafir ağırlanmayacağını, hatta bunun utanılacak bir durum olduğunu delil göstererek işler:

Âyine-i idrâkini sâf eyle sivâdan

Mihmân mı gelür hâne-i nâ-pâke hicâb it (g. 29/4)

[(Ey kul), idrak aynasını Allah'tan başka her şeyden temizle; temiz olmayan eve misafir mi gelir? Hicap et!]

Tasavvufi anlayışa göre, kulun idrak aynası gönüldür. Allah'ın evi olarak da nitelenen gönülde, Allah'ı misafir etmek için, öncelikle gönülün mâsivâdan temizlenmesi gerekir. Temiz olmayan bir evde, misafir ağırlamaktan hicap duymalıdır.

Tüm hazırlıklardan sonra ev sahibinin yapacağı, Muhibbî'nin gönülü gibi, oturup misafir yolunu beklemektir. O da, gözyaşından şarap, bağrından kebab eyledikten sonra dert ve bela misafiri gelsin diye gözü yolda oturmuş, mihman gözler:

Şarâb itmiş gözüm yaşın kebâb eyler bu dil bagrın

Gele derd ü belâ diyü oturmuş mihmân gözler (g. 1096/3)

[Gözyaşını şarap, bağrını da kebab ederek (hazırlık yapan) bu gönül, dert ve bela misafiri gelsin diye oturup misafir (yolu) gözler.]

3.2. Karşılama

Türk misafirperverliğini gösteren temel hususlardan biri, onun karşılanması noktasında gösterilen tazimdir. Âdeta töreni andıran bu husustaki geleneksel yaklaşım, şairlerin şiirlerine de konu olmuştur. Gönül, sevgiliden gelen mihnet, dert, bela ve gam misafirlerine karşı çıkarak onları karşılar (Muhibbî, g. 976/3). Gam misafiri, sine misafirhanesine gelince can ve gönül, onu karşılayarak tazim edip yer gösterir:

Hânesine sînemün mihmân olup geldükçe gam
Cân u dil karşı çıkar ta'zîm idüp yir gösterir (K. Muûdî, g. 130/5)

[Gam, sinemin hanesine misafir olup gelince can ve gönül onu karşılamaya çıkar, hürmet edip yer gösterir.]

Şeref Hanım, akıl, sabır ve ârâmının istikbale çıkmasından, sevgilinin hayalinin misafir geldiğini anlar (g. 31/4). Misafiri karşılamanın bir âdet olduğunu belirten Şevkî, sevgilinin gamze oklarının kendine doğru gelmesi halinde gönlüne, onu karşılaması gerektiğini hatırlatır (g. 2/4). Mânî ise gamze oklarını karşılamak gerektiğini ifade ettiği beytinde, Türklerin göçebelik dönemi âdeti, ok atılan yere oba kurup yerleşme geleneğine göndermede bulunur:

Atup tîrini dil-ber hâne-i dilde karâr itdi
Yüri cân-ı azîzüm karşı çık mihmânumuz geldi (g. 102/5)

[Sevgili, okunu atıp (okun isabet ettiği yer) gönül hanesinde durdu; aziz canım misafirimiz geldi, yürü karşılamaya çık.]

Muhyî'ye göre kuy-ı yârın itlerinin, kendisini görünce karşı çıkmaları, kendisini karşılamak içindir:

Kûyuna vardukça ta'n mı karşı çıksa itlerün
Âşnâlar çün çıkarlar karşı mihmândan yana (g. 45/7)

[(Ey sevgili), senin mahallene varınca (mahallenin) köpekleri karşı çıksa buna şaşmamak gerekir; çünkü birbirini tanıyanlar misafirlerini karşılamaya çıkarlar.]

Nev'i-zâde Atâyî, sevgilinin gamze okları misafirini gam hanesinin kapısını açarak karşılar:

Türüne karşı turup sînemüzi çâk itdük

Ya'ni mihmân için açduk der-i gam-hânemüzi (g. 251/2)

[(Ey sevgili), senin (gamze) oklarının karşısına durup sinemizi yırttık; yani gam-hanemizin kapısını misafir için açtık.]

Ev sahibi misafiri karşılamakla görevli olmakla birlikte, misafir de geldiğini haber vermelidir. Dönem itibariyle bu, kapıyı vurmakla mümkündür. Gerçek hayattan böyle bir sahneyi şiirine taşıyan Meâlî, sevgilinin bakış okları cana gelince, peykânının sine kapısına vurarak haber verdiğini tahayyül eder:

Geldükçe tîr câna sînem urur o peykân

Lâ-büd kapu kakılır çün gele eve mihmân (g. 178/1)

[Canâ, (sevgiliden) ok geldikçe ucu sineme vurur; çünkü eve misafir gelse şüphesiz kapı vurulur.]

Misafir geleceği zaman, temiz ve güzel kıyafetler giyilir. Emrî, gönül hanesine gam misafirinın geleceğini, gözyaşının rengin (kırmızı) elbiseler giymesinden anlar (g. 521/2).

Türk misafirperverliğinde, başköşe kültürü vardır. Bu anlayışta, başköşe misafirin hakkıdır. Bu hakkı gasp edenler, "ahmak", "deli" veya "akılsız" olarak nitelenir (Çobanoğlu 2004: 36). Muhibbî, yüce mihmanı olan sevgilinin peykânını, hemen başköşeye oturtur:

Sîne sadrına geçürdüm dostum peykânunu

Niçe izzet itmeyem kim ulu mihmânumdurur (g. 784/3)

[Ey sevgili, peykânını sine başköşesine geçirdim; yüce misafirimdir, nasıl hürmet etmem.]

3.3. İ k r a m

Cömertlik-misafirperverlik arasındaki ilişkinin en net gösterildiği yer, ikramdır. Türk misafirperverliğinin temel göstergesi olan bu anlayışa hâkim şairler, ikram hususunda oldukça cömerttirler. Ciğer kebabı, biryan kebabı, gözyaşı şarabı, can üzümü şırası, can kuzusu, can kurbanı, can nakdi, can kuşu âşığın ikram ettikleri arasındadır.

Türk misafir ağırlama geleneğinde, gelene evdeki en güzel yemeklerden ikram edilir. Kazak Türklerinde, ev sahipleri misafirlerini güzel karşılamaz

ve onu et tabağı ile ağırlamazsa töre gereği cezalandırılır²⁷. Âşığın ikram ettiklerine de dikkat edilirse, misafir ağırlamada özellikle et ikramının öne çıktığı görülür.

Ahmed Paşa, bela, gam ve dert misafirlerine ciğer biryanı ikram ettiği gibi, bunca misafire bir ciğerin yetip yetmeyeceği konusunda telaşlıdır:

Kondu Ahmed hâne-i dilde belâ vü derd ü gam
Bir ciger-biryân yeter mi bunca mihmân andadır (g. 43/7)

[Bela, dert ve gam gönül hanesine misafir oldu; bir ciğer kebabı bunca misafire yeter mi?]

Muhyî, gözüne misafir gelen sevgilinin hayali için, aşk ateşinde kirpik şişleriyle kebab yapar:

Kebâb itdüm velî sîh-i müjemde nâr-ı aşk ile
Çün ol mestün hayâli geldi oldı dîdede mihmân (g. 467/4)

[O mest (edici) sevgilinin hayali, ne vakit ki gelip gözüme misafir oldu, (ona) kebab ettim; ancak (kebabı) kirpik şişimle aşk ateşinde yaptım.]

Gelibolulu Âlî, misafirine can kuzusu (g. 474/4); Selikî, sine ocağında pişirdiği can kuşunu (g. 24/4); Azmi-zâde Hâletî de misafirine içecek olarak canını üzüm şırası yaparak ikram eder (g. 742/4). Bâkî ise meyve ikramında bulunur:

Mihmân olunca derd ü gamun dilde mâ-hazar
İki enâr dâneledi çeşm-i hun-feşân (g. 362/3)

[(Ey sevgili), dert ve gamın gönülde misafir olunca, kan saçan gözlerim hazır olanlardan (ikram olarak) iki nar taneledi.]

Gözün nara, kanlı gözyaşlarının da nar tanelerine teşbih edildiği beyitte, renk ve şekil itibarıyla bir ilişki söz konusudur. Bunun yanında, diğer örneklerde olduğu gibi, bunların misafire ikram bağlamında kullanılması, şairlerin özgünlük arayışının bir sonucudur. Muhibbî ise sevgilinin diyarındaki köpeklere kemik ikram eder:

²⁷ Hikmet Demirci, Şınaray Bürkütbayeva, "Kazak Misafirperverliği: Ülüş, Misafir Ağırlama ve Tabak Kültürü", *Milli Folklor*, 16/126, 2020, 199.

Üstühân kaldı tenümde gam-ı hicrûnle hemân
Emr kıl seglerüne ola benüm mihmânüm (g. 2015/2)

[(Ey sevgili), tenimde yalnızca kemik ve (senin) ayrılığının derdi kaldı; (diyarının) köpeklerine emir ver, benim misafirim olsun.]

Âşıkların dert, gam çektikleri ve kanlı gözyaşı döktükleri, birçok şair tarafından dile getirilmiştir. Ancak bunu misafir anlayışı içinde işlemek Celîlî'nin aşağıdaki beytini özgün kılar:

Derd ü gamdur yidügi hûn-ı cigerdür içdügi
Her ki bu mihnet-sarây-ı ışkda mihmân olur (g. 77/8)

[Aşk mihnet sarayında misafir olanın yediği dert ve gam, içtiği (de) ciğer kanıdır.]

Şairin dert, gam, kanlı gözyaşı ve mihnet gibi –normal insan psikolojisine göre- olumsuz kavramları, gelenekteki anlayışa uygun olarak ikram ve saray gibi olumlu kavramlarla ilişkilendirmesi, beyti estetik seviyeye taşır. Bu olumlu algının temelinde, sevgiliden gelen her şey kıymetlidir anlayışı yer alır.

“Halil İbrahim sofrası”, Türk halk kültüründe, bolluğun bereketin sembolüdür. Revânî, sevgilinin benine konuk olan gönlüne, böyle bir sofraya ziyafet verildiğini ifade eder:

Zülfün şebinde hâlüne mihmân idi gönül
Anı ziyâfet eyledi hân-ı Halîl ile (g. 327/4)

[Gönül, zülfün karanlığında (yanağındaki) bene misafirdi; (benin) Halil İbrahim sofrası ile ona ziyafet eyledi.]

Beyitte şairin, ben gibi küçük bir unsurla, bolluğun ve çokluğun sembolü Halil İbrahim sofrası arasında kurduğu zıtlık ilişkisini gözden kaçırmamak gerekir.

3.4. Uğurlama

Türk misafirperverliğinin önemli göstergelerinden bir diğeri, misafir uğurlamadır. Misafir giderken kapıya kadar uğurlanır, ona eşlik edilir. Az-mizâde Hâletî, peykân-ı tîrle tenden can ve gönlün çıkmasını, böyle bir âdete telmihle izah eder:

Aceb mi çıksa tenden cân u dil peykân-ı tîrle

Çıkarlar hânedan âdet budur mihmânun ardınca (g. 777/2)

[Can ve gönül, (sevgilinin kirpik) okunun temreniyle (yerinden) çıksa buna şaşırmmamak gerekir; (çünkü) misafiri (uğurlarken) onun ardınca çıkmak âdettir.]

Gönül hanesinden sevgilinin hayaliyle beraber canın gitmesine şaşmamak gerektiğini ifade eden Münîrî, bu durumu misafir uğurlama âdetiyle ilişkilendirir:

Hâne-i dilden hayâlünle n'ola cân gitse

Gönderü çıkmak kişi âdet durur mihmân ile (g. 279/3)

[(Ey sevgili), gönül hanesinden hayalinle (birlikte) can gitse buna şaşırmmamak gerekir; (çünkü) kişinin misafirle, uğurlamaya çıkması âdettir.]

Vahyî ise uğurlama, selameteleme anlamındaki teşyî' redifli gazelinin dördüncü beytinde, "olur mu itnese mihmânını bu can teşyî'" diyerek yine aynı âdete göndermede bulunur. Bu kez misafir, sevgilinin vuslat fikridir:

Helâk olur çıkarın fikr-i vuslatun dilden

Olur mu itnese mihmânını bu cân teşyî' (g. 149/4)

[Vuslat fikrini gönülden çıkarın helak olur; bu can, mihmanını uğurlama olur mu?]

Âşık, misafir olan vuslat fikri gönülden çıktığı takdirde helak olacaktır. Bununla birlikte, misafirin de hürmeten uğurlanması gerekir. Buna binaen misafiri uğurlamak için onunla birlikte can da çıkacaktır. Âşık yine helak olacaktır; ancak can misafirle birlikte kalmış olacak, vuslat fikrinden ayrılmayacaktır.

3.5. Misafirlik Zamanı / Süresi

Gündüzleri gündelik işlerini yapan Osmanlı insanı için, misafir ağırlama zamanı akşamdan sonradır. Nev'î-zâde Atâyî, sevgilinin ayva tüyleri belir-meye başlayınca canın bela ve dert ümit etmesini, ev sahibinin akşam vakti misafir ummasıyla ilişkilendirir:

Hat belürdi cân ümîd eyler belâ vü derdini
Mîz-bân ahşama karşı gûyiyâ mihmân umar (g. 41/2)

[(Ey sevgili), ayva tüylerin belirdi; (bu yüzden) can, (tıpkı) ev sahibinin akşam misafir umduğu gibi, bela ve derdini ümit eder.]

Beyitte, ayva tüylerinin siyahlaşıp belirlemeye başlamasıyla, akşamın karanlığı arasında ilişki kurulmuştur. Böyle bir olgunluğa erişen sevgili, gereğini/görevini yapacak, âşıklara dert ve bela vermeye başlayacaktır. Şairin beklentisi, buna isnat etmektedir. Bu beklentinin, misafir ummakla ilişkilendirilmesi, özgünlüğü sağlar. Lebîb de sevgilinin ayva tüyleriyle ilgili aynı düşünceyi işlediği bir beytinde, “ki işâ vakti ecâvîd müsafir gözedir” (g. 28/4) diyerek misafirin gelmesiyle ilgili makul zamanı belirtir. İşâ vakti, akşamla yatsı arasındır. Bu vakitten sonra, geç saatte misafirlğe gitmek hoş karşılanmaz. Nitekim akşamdan sonra misafir gelenin aşu ya bir soğan ya bir söven²⁸ atasözü de böyle bir durumda misafirin karşılaşılabileceği durumları bildirir. Münîrî, sevgilinin diyarına gece gittiğinde köpeklerin havlamasını, vakitsiz misafirlğe gitmesine verilen tepki olarak düşünür:

Kûyun itleri ben garîbe dünle ürse tan mı kim
Her kişi tarlıganur bî-vakt olıcak mihmân (g. 207/5)

[(Ey sevgili), diyarının köpekleri ben garibe gece ürse buna şaşmamak gerekir; misafir vakitsiz gelince herkes darlanır.]

Misafir üç gün misafirdir, atasözünde belirtilen misafirlik süresinin kaynağı, Hazreti Muhammed’in hadisidir. Hem İslâm inancı hem de buna bağlı gelenekte belirlenen misafirlik süresini Gelibolulu Âlî, gussa misafirine hatırlatarak gitmesini ister:

Yüri ey gussa gönülden gele tâ kim şâdî
Âdet üç güne degindir eyü mihmân oldun (g. 708/3)

[Yürü (git) ey gam gönülden, öyle ki, mutluluk gelsin; iyi misafir oldun, ama misafirlikte âdet üç güne kadardır.]

Misafir, ev sahibini sıkıntıya sokmaktan imtina etmelidir. Ev sahibini sıkıntıya sokacak durumlardan biri, çok sık misafir olmaktır. Fakat söz konusu

²⁸ Metin Yurtbaşı, a.g.e., 345.

misafir, aşk gamı gibi hem özel hem de çok sevilen bir misafirse, nice yıllar kalsa da misafir gibi ikram ve hürmet edilir (Pertev, g. 507/2). Ahmed Paşa ise sevgilinin her gece sohbet gelmemesini, gerçek hayattan farklı bir delille açıklar:

Tan degildir sohbeta gelmezse cânân her gece
Kimsenin mihmânı olmaz mâh-ı tâbân her gece (g. 287/1)

[Sevgili, her gece sohbeta gelmezse buna şaşmamak gerekir; parlak ay kimsenin her gece misafiri olmaz.]

4. Sevgiliyle İlgili Hayaller

Klasik Türk şiiri geleneğinde, hicranla vuslat arası sürecin işlendiği bir aşk anlayışı hâkimdir. Hicrandan öncesi hasret, vuslattan sonrası da ümit duyguları dâhilinde hayallere konu olur. Mihman kavramıyla ilgili beyitlerde de aynı anlayışın tezahürü görülür. Bu manada sevgiliye misafir olmak muhal olmakla birlikte, sadece ümit edilir. Onu misafir etmek de, ancak arzu ya da düşünce seviyesinde kalır. Hasret de, sevgiliye konuk olunan elest bezmine göndermeyle işlenir.

4.1. Sevgiliye Misafir Olma Ümidi

Klasik Türk şiiri geleneğinde, âşıkların sevgilinin vuslathanesine misafir olması, yukarıda ifade edildiği üzere, mümkün değildir ve yalnızca hayal boyutunda temenni edilebilir. Ahmed Paşa, “Ey meh visâlün hânına bir gece mihmân et beni / Göster cemâlin şem‘ini şevkinle handân et beni” (g. 317/1) derken hem arzusunu ifade eder hem de bunun gerçekleşmesi hâlinde hissedeceği mutluluğu dile getirir. Her ne kadar sevgilinin vuslathanesine misafir olunamasa da, onun mahallesinde misafir olmak da âşık için yeterli olacaktır. Gelibolulu Âlî, bu arzusunu feleğe şöyle bildirir:

Tay olurdu sefer-i râh-ı ümîd-i vuslat
Kûy-ı cânâna felek eylese mihmân beni (g. 1522/2)

[Felek, beni sevgilinin diyarına misafir eylese, vuslat ümidi sefer yolu aşılırdı.]

Beyitte vuslat ümidi sefer yolunu aşmak, feleğin âşığı kûy-ı cânana misafir etmesi şartına bağlıdır. Eğer gerçekleşirse, âşığın vuslat ümidi oluşacaktır. Ahmed Paşa'nın arzusu, ölmeden sevgilinin diyarındaki köpeklere bir gece olsun misafir olabilmektir (g. 212/3). Hayâlî Bey'in felekten dileği, feraha ermeyen başının sevgilinin kilâb-ı kûyuna çanak olmasıdır. Bu sayede, der-i dilberde saadette mihman olacaktır (g. 560/3). Celîlî ise aşağıdaki beytinde, diğer şairlerin hayalini gerçekleştirir. Bununla birlikte şair, hem sevgiliye yakın olmakla ilgili geleneğin çizdiği sınırı net biçimde ortaya koyar hem de misafirlikle ilgili hayalin sınırını belirler:

Bezmine varmak Celîlî'nün degül haddi belî

Bu yiter kim itlerine oldu mihmân dün gece (g. 340/6)

[(Ey sevgili), (senin) meclisine varmak Celîlî'nin haddi değil, doğrudur; dün gece köpeklerine misafir oldu, bu yeter.]

Sevgilinin bezmine varmak, onun vuslathanesine misafir olmak, onun cemalini görmektir. Bu ise şairin haddi değildir. Geleneğin belirlediği sınırdan, ancak onun eşğine ya da mahallesindeki itlere misafir olunabilir. Bununla birlikte vuslathaneye misafir olmak her âşığın arzusudur. Bu konuda ümitvar olmalarının gerekçesi de vardır. Bâkî'ye göre sevgili, dudağını rişteyle bağlayıp vuslathane misafirine diş kirası olarak hediye vereceğini vaat etmiştir:

Rişteyle bağlayup lebin ol şûh dedi kim

Mihmân-ı hân-ı vasluma bu diş kirasıdır (g. 80/2)

[(Sevgili), dudağını iple bağlayıp "kavuşma misafirhaneme bu diş kirasıdır" dedi.]

Sevgilinin bu vaadi, hicrandan önce, elest bezminindedir. Şairler, bu zamanda sevgiliye misafir olduklarını hasretle yâd ederler:

Şâhım Hayâliyem ki cihân lâ-mekân iken

Ben bir mekân-ı hâsda mihmân idim sana (Hayâlî Bey, g. 13/5)

[Padişahım, ben Hayâlî, cihan (daha) yaratılmadan özel (bir) mekânda sana misafirdim.]

Ravzi, "Kanı ol dem ki kapunda senün derbân idim cânâ / Visâlün hânına şâm u seher mihmân idüm cânâ" (g. 72/1) derken, yine aynı duygu ve düşünceyi işler.

Aşkla ilgili hayallerde, âşığın gönlü sevgilinin çene çukuruna düşebilir ya da zülf tuzağına yakalanabilir. Bu hayal üzerine birçok beyitle karşılaşılabilir. Ancak Nâfiz, zülf tuzağına yakalanmayı, misafir olmakla ilişkilendirerek özgün bir hayale imza atar:

Düşse dil zülf-i siyâhın dâmına bulmaz halâs
Ol siyeh kâse gelen mihmânını eyler zabıt (g. 417/4)

[Gönül siyah zülfünün tuzağına düşse kurtulamaz. O siyah kâse, gelen misafirini zapt eyler.]

Beytin ilk mısraı, klasik Türk şiiri geleneğinde genel kabul niteliğinde bir ifadedir. İkinci mısraı ise hem ilkini tamamlayıcı hem de özgünlük bağlamında beyti ayırıcı niteliğe sahiptir. Zülf şekli itibariyle kıvrımlıdır ve ip gibidir. Bu yönüyle, özellikle kuşlar için kullanılan ip tuzağına benzer. Tuzak, kuşun ayağından yakalamak adına yuvarlak biçimde kurulur. Kıvrımlı zülf de, bu anlamda gönlü yakalamak için kurulmuş tuzaktır. Bunun yanında, kıvrımlı zülf, kâse ağzına benzer. Siyah olması, zaten zülfün rengi dolayısıyladır. Siyah kâse²⁹ gibi görünen bu zülf tuzağı, gönül misafiri geldiği anda onu zapt eyler.

Hamdullah Hamdi ise çâh-ı mihmân diye nitelediği sevgilinin çene çukurunun çok miskinler düşürdüğünü ifade eder:

²⁹ Beyitteki siyeh-kâseyi, diğer beyitlerdeki kullanımı göz önünde bulundurularak, "dünya" anlamında düşünmek mümkün olabilir. Dünya şekli itibariyle kâseye benzetilir. Hatta kâse-i gerdûn anlam olarak felek, dünya ile karşılanır. (bkz. Kubbealtı Lugatı, II/1594.). Siyeh-kâse de felek ve dünyanın sıfatı olarak kullanılmakta olup Sâkıb Dede divanında iki beyitte (Kt. 12/5; Kt. 18/9) örnekleri mevcuttur (Bkz. Recep Demir, *Divan Şiirinde Renkler*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, 60). Bunun yanında Nâilî Dîvânı'nda altı beyitte çarh, yine siyeh kâse olarak nitelenir (g.44/6; g. 65/7; g.243/2; g.286/5). İki tanesinde "çarh-ı siyeh-kâse" nitelemesi tamlama şeklinde yer alır (g.85/4; g.272/4). Siyah nitelenmesine gelince o, âşığın feleği, dünyayı olumsuz ruh halinin müsebbibi olarak görmesiyle ilgilidir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda beyte; "Gönül siyah zülfünün tuzağına düşse kurtulamaz. O (dünya) siyah kâsesi (gibi), gelen misafirini zapt eyler.] şeklinde bir anlam verilebilir. Bu durumda şair, gönlün siyah zülf tuzağına düşmesi halinde kurtulamamasını, insanın siyeh kâse olarak nitelediği dünyaya misafir olarak gelip kurtulamaması şeklinde düşünmüş olabilir.

Bu zenehdân içre kim düşmişdür ol hâl-i garîb
Niçe miskînler düşüre çâh-ı mihmânun senün (g. 86/3)

[(Ey sevgili), (yanağındaki) zavallı ben çene çukurunun içine düşmüştür; senin misafir çukurun (daha) nice miskinler düşürür.]

Beyitte, sevgilinin çene çukur üzerinde veya kenarındaki ben, sevgilinin çene çukurunun müşebbehün bihi “çâh-ı mihmân” a düşmüştür. Ahmet Atilâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Kılavuzu adlı eserinin “çâh-ı mihmân” maddesinde, bu ifadeyle kastedilenin; Şeh-nâme’de geçen Efrasyâb’ın, kızı Menîje’ye âşık olan Bîjen’i yakalayıp yedi yıl boyunca hapsettiği kuyu “çâh-ı Bîjen” olduğunu ifade eder (2017: 446). Kuyuya alem olan “mihmân” ifadesinin hem kuyunun ismi olduğunu hem de Menîje’nin evinde saklanan Bîjen’in burada yakalanmasıyla ilgili alay amaçlı kullanıldığını kaydeden Şentürk, Doğu şiirinde “çâh-ı mihmân”ın sıkıntının sembolü olduğunu belirtir (2017: 445-446). Beyte dönülecek olursa, sevgilinin “ben”i, “çâh-ı mihmân” a benzetilen sevgilinin çene çukuruna düşen âşık gibi tahayyül edilir. Sevgilinin etkileyiciliği düşünüldüğünde, aynı akıbete duçar olacak, başta şair olmak üzere, başka âşıklar da elbette olacaktır.

4.2. Sevgiliyi Misafir Etme Arzusu

Sevgiliyi misafir etmek her âşığın arzusudur. Ancak vuslat gibi, bu da imkân dâhilinde değildir. Lâkin bu durum, âşıkların onu davet etmesine engel değildir.

Ey tıfl-ı nâz bir gece mihmânım ol benim
Gir câme-hâb-ı sîneme gel cânım ol benim (Nedîm, g. 86/1)

[Ey naz çocuğu (sevgili), bir gece benim misafirim ol; sine yatağıma gir, benim canım ol.]

Ahmed-i Rıdvân, yaptığı hazırlıkları da tek tek sayarak sevgiliyi gönül hanesine şöyle davet eder:

Hâne-i dilde müheyyâ eşk-i mey nukl-i ciğer
Hâzırız kılsun kadem-rencîde mihmân kandadır (g. 262/4)

[Gönül hanesinde gözyaşı şarabı ve ciğer mezesi hazır. Misafir nerededir, zahmet buyurup (gelsin).]

Dede Ömer Rûşeni ise gönlünün, sevgilinin beninin hayali mihman olur diye, sine ocağında bağrını kebab ettiğini belirtir. Sine ocağındaki ateşin sürekli yandığı düşünüldüğünde, gönlünün misafir için her daim hazırlıklı olduğu söylenebilir:

Bir gice mihmân ola diyü hayâl-i hâlünü
Dil tennûr-ı sîne de bagrum kebâb itmekdedür (g. 10/3)

[(Ey sevgili), (yanağındaki) beninin hayali, (olur da) bir gece misafir olur diye gönül, sine ocağında (sürekli) bağrım kebab etmektedir.]

Sünbülzâde Vehbî, gönül tekkesinin yerini tarif ederek sevgilinin hayalini oraya davet eder:

Geçersen ey hayâl-i yâr şeh-râh-ı mahabbetden
Gönül derler bizim bir tekyemiz var anda mihmân ol (g. 177/2)

[Ey sevgilinin hayali, aşk ana caddesinden geçersen gönül dedikleri bizim bir tekkemiz vardır, (gel) orada misafir ol.]

Âşıkların sevgiliyi misafir etme daveti, doğal olarak cevapsız kalır. Buna karşılık âşıkların tepkisi, sitem etmektir. Nakşî, gönül hanesine ayak basıp kendisini şereflemediği için sevgiliye şöyle sitemde bulunur:

Ey mâh makdemünle şeref-yâb eyleyüp beni
Dil-hânesinde bir gice mihmânım olmadun (g. 150/4)

[Ey ay (gibi güzel sevgili), gönül hanesine bir gece ayak basarak beni şerefyap eyleyip misafirim olmadın.]

Şairler, sevgilinin mihman olması halinde yaşayacakları mutluluğu da şiirlerinde konu etmişlerdir. Zâtî, bu duyguyu her günüm bayram; gecelerim Kadir ve Berât gecesi olur, diyerek anlatır:

Her günüm îd-i şerîf ola şebüm kadr ü berât
Külbe-i ahzânuma olursa mihmânım Ferah (g. 101/3)

[Ferah, hüznler kulübeme misafir olursa, her günüm mübarek bayram, gecem (de) Kadir ve Berat Gecesi olur.]

Ali Nihat Tarlan, beyitte görüldüğü üzere “ferah” kelimeni özel isim kabul etmiştir³⁰. Güliz Kapkın, *Zâtî Dîvânı*’nın bir kısmını şerh ettiği tezinde bu kelimenin şairin mahbubunun ismi olarak hem özel isim hem sevinç, mutluluk anlamında tevriyeli kullanıldığını belirtir³¹. Şairin, her iki durumda da mutluluğu ifade için seçtiği kavramlar, hem halk kültüründe hem İslam inancında mutluluğu en üst seviyede temsil eder.

Geleneğin belirlediği aşk anlayışında beşerî sevgili, âşığa misafir olmakla birlikte, mihmanhane eğer kulun kalbi ise ilâhî sevgili orayı teşrif edebilir. Şeref Hanım, kalp hanesinde yardan başka kimseyi misafir etmediğini ve etmeyeceğini ifade ederken bu bilgiye atıfta bulunur:

Yârdan başka cihânda kimseyi Mevlâ bilür
Hâne-i kalbimde mihmân itmedim itmeme yine (g. 205/6)

[Rabbim biliyor; kalp hanemde (ilahî) sevgiliden başka cihanda kimseyi misafir etmedim, yine etmem.]

4. 3. M i h m â n - ı H a y â l - i Y â r

Sevgili, âşığa mihman olmamakla birlikte, onun hayali aşıkların gönlüne her daim misafirdir (Beâynî g.491/6; Bosnalı Âsım, g. 40/1) . Şeyhülislam Esad, sevgilinin hayali her gece gözüne misafir olduğu için uyku uyumadığını söylerken yine aynı düşünceyi işler (g. 68/3). Muhibbî ise peri yüzlü sevgilinin hayali, gönül mülkünde misafir iken gelen ecele, şöyle yalvarır:

İy ecel billâhi sabr it gelme bu dil mülküne
Ol perî-rûnun hayâli anda mihmandur henüz (g. 1271/8)

[Ey ecel, o peri yüzlü sevgilinin hayali gönül mülkünde hala misafirdir; Allah için sabret, bu gönül mülküne gelme.]

Şairin yalvarma sebebi, evdeki misafirini hem rahatsız etmemek hem de onun gitmesini istemediği içindir. Buna bağlı, saadetinin bozulacağı düşüncesidir. Şiirde asıl gerilimi oluşturan unsur, âşığın yalvardığı öznenin ecel olmasıdır. İslam inancına göre, ecel geldiğinde ne bir an ertelenebilir ne de öne

³⁰ Ali Nihat Tarlan, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1967, III/101.

³¹ F. Güliz Kapkın, *Zâtî Dîvânı’ndan Seçilen Gazellerin (101’den 150’ye kadar olan) İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, İstanbul 1987, 61.

alınabilir ³²(Kur'ân-ı Kerîm, 7/ 34). Buna rağmen bî-çâre âşık, "Ey ecel, Allah için sabret, bu dil mülküne gelme" diye yalvarır.

4.4. Mihman Rakîb

Klasik Türk şiiri aşk anlayışında, sevgili âşiğa karşı daima istiğna halindedir; buna mukabil râkible hem-demdir. Bu da âşığı kıskançlığa iten temel sebeptir. Bunun yansımasını, mihmanla ilgili beyitlerde de görmek mümkündür. Sevgilinin başkasına misafir olması yahut başkasının sevgiliye misafir olması, âşığın kıskançlık ateşine düştüğü andır. Ahmed Paşa, rakibi misafir etmemesi gerektiğiyle ilgili, sevgiliyi mantıklı bir gerekçe sunarak uyarır:

Kapına varmaga rakîbi koma
Ka'beye gebri mihmân alma (g. 267/4)

[(Ey sevgili), kapına rakibin varmasına müsaade etme; Kaba'ye kâfiri misafir alma.]

Fuzûlî'nin; "Ey beni mahrûm idüp bezm-i visâlinde müdâm / Gayrı hân-ı iltifâtı üzre mihmân eyleyen" (g. 221/2) diye serzenişte bulunduğu sevgiliye, Mustafa Sıdkî, sitemin biraz üstünde bir tonda şöyle seslenir:

Yeter ey şûh yeter hân-ı visâlin üzre
Her denî şahs varıp zevk ile mihmân olsun (g. 213/4)

[Yeter! Ey şuh (sevgili), her alçak şahsın kavuşma hanene gelip zevkle misafir olduğu yeter.]

Âşığın böyle bir durumdaki psikolojisini ise Ravzî şöyle dile getirir:

Nâr-ı gayretle yanıp ben niçe hâk olmayayın
Hâne-i gayra seni her gice mihmân dirlir (g. 293/4)

[(Ey sevgili), senin gayrın hanesine her gece misafir olduğunu söylüyorlar; kıskançlık ateşiyle nasıl yanıp toprak olmayayım;]

Gayretin buradaki anlamı kıskançlıktır. Kıskançlık ateşi bağlamında düşünülüğünde âşığın psikolojisi, çaresizlik içinde yanıp toprak olduğu daha net görülür.

³² Kur'ân-ı Kerîm, 7/34.

4.5. Sevgilinin Misafire Esirgediklerinden Şikâyet

Âşık, her ne kadar sevgilinin vuslathanesine misafir olmasa da, yukarıda belirttiği üzere, mahallesine misafir olabilmektedir. Misafir olan âşık, misafir gibi ağırlanmakla ilgili doğal olarak beklentiye girer. Tabii, bu beklenti yine karşılıksız kalır. Fuzûlî'nin, bu hususta sevgiliye ithamı haksız değildir:

Kıymadun sâkin-i kûyun olana peykânun
Bir içim su ile ağırlamadun mihmânun (g. 160/1)

[Senin diyarında yaşayan (âşıklarına) kıyıp bir temrenin vermedin; misafirini bir içim su ile ağırlamadın.]

Sevgili, mahallesindeki âşiğa, bir peykanını (kirpiğini) dahi kıyamayıp vermez. Sevgilinin peykanı, mahiyet itibariyle insanın temel ihtiyacı suya teşbih edilir. Şair, bunun yanında, sevgilinin tutumunu misafirine en küçük ikram kabul edilebilecek bir içim su dahi vermeyen ev sahibiyile ilişkilendirir. Beyti özgün kılan burasıdır. Bunun yanında, kıyamayıp vermemek ve bir içim su ikram etmemek, beyitte edebî gerilimi arttırıcı unsurlar olarak yer alır. Ayrıca sevgilinin bu tavrı, klasik şiir geleneğindeki onun zalimlik, merhametsizlik, istiğna gibi karakter özelliklerine uygunluk açısından bir tutarlılık arz eder.

Sevgilinin, mahallesindeki âşiğa cefa etmesi karşısında Muhibbî, “kerîm olan zulm-ı mihmân eylemez” diyerek tepki verir (g. 1218/4). Onca zaman sevgilinin eşiğine yüz süren Ahmed-i Rıdvan, “Lâyık mıdır ki olmaya mihmân-ı hâne hîç” diyerek hak ettiğini alamamaktan şikâyet eder (g. 134/6). Kâtibzâde Sâkib ise sevgiliden, misafirine alın buruşturma gibi en küçük memnuniyetsizlik belirtisi dahi göstermemesini ister. Buna karşılık nasıl davranması gerektiğiyle ilgili, tavsiye de verir:

Gösterüp çîn-i cebin deryâ gibi itme helâk
Rûy-ı dil âmâde it âyîne-veş mihmân için (g. 452/4)

Beyti, “Ey Sevgili! Derya (dalgaları) gibi alnını buruşturup (memnuniyetsizlik göstererek) beni helak etme. Misafirin için gönül yüzünü (gönlün içindeki güzellikleri) ayna gibi hazır et (yansıt)” şeklinde nesre çevirmek mümkündür. Sâkib'in sevgiliden istediği sevgili için küçük; yapmaması halinde -sonuçları itibariyle- âşık için çok büyük bir şeydir. Beyitteki temel edebî gerilim, bu tezat üzerinedir. Beyti özgün kılan ise misafire güler yüzlü olmak

gibi halk kültüründeki bir nezaket davranışının; istîğnayı, zalimliği karakter özelliği haline getiren bir sevgiliden beklenilmesi şeklindeki kurgulamadır.

5. Dünya Misafirhanesi

Dünyanın geçici olduğu, felekten şikâyet gibi konular klasik Türk şiiri şairlerinin ortak konularındandır. Şairler, bu konuları dile getirirken, mihman kavramından da istifade etmişlerdir. Bu manada, misafirliğin geçici olmasıyla insanın dünyada geçici oluşu arasında ilişki kurularak dünya bir mihmanhaneye insan da mihmâna teşbih edilir. Karamanlı Aynî'nin bu konudaki örnek beyti şöyledir:

Dünya ribât-ı köhnedür ya'ni ki mihmân-hânedür
Kimse mukîm olmaz ana mihmân gelür mihmân gider (g. 192/2)

[Dünya, (bir) misafirin gelip (bir) misafirin gittiği eski bir konak, yani misafirhanedir; (orada) kimse (daimi) ikamet edemez.]

Allah'ın uyanık kullarının dünya misafirhanesinde mülk ve taca meyletmemesi gerektiğini Mekki, misafirin başkasının evine ve yastığına uyuş/a/mayacağı fikriyle temellendirir:

Merd-i âgâh-ı Hudâ eyler mi meyl-i mülk ü tâc
Eylemez bâlîn ü beyt-i gayra mihmân imtizac (g. 7/1)

[Allah'ı bilip kendini onun yoluna adayan insan, taç (makam) ve mülke meyleder mi?(Çünkü) misafir, başkasının evine ve yastığına uyuşamaz.]

Beyânî ise dünyanın bir ikamet yeri olmadığını ifade etmenin yanında, dünyayı gurbet misafirinin güzergâhında yer alan bir kervansaray ve gurbet evine benzetir:

Bu dünyâ bir sarây-ı kârbân u hân-ı gurbetdür
Degül cây-ı ikâmet menzil-i mihmân-ı gurbetdür (g. 281/1)

[Bu dünya, bir kervansaray ve gurbet konukevidir; gurbet misafirinin ikamet yeri değil, konaklama yeridir.]

Dünyada kendilerini misafir olarak gören şairler, ev sahibinin misafirine gereği gibi davranmadığından şikâyetçidirler. Gelibolulu Mustafa Âlî, nâmert olarak nitelediği dünyanın misafirine eziyet ettiğini ifade ettikten sonra onun özelliklerini şöyle sıralar:

Güm eylersin gelen mihmânunu bir bî-mürüvvetsin
Yüri hey mihri zâ'il kahrı kâmil pür-cefâ dünyâ (g. 30/2)

[Yürü hey sevgisi yok, kahrı noksansız, cefa dolu dünya! Sen gelen misafirine eziyet eden bir namertsin.]

Dünya misafirhanesinde ev sahibi felekten de epey şikâyet söz konusudur. Felek, misafirine cevr ü cefa çektiren bir ev sahibi (Münûrî, k. 6/6); misafirini öldüren bir gaddar (Azmiçâde Hâletî, g. 617/5; Nigârî, g. 571/2), misafirine kıyan bir cellat (Fehîm-i Kadîm, g.114/3) olarak görülür. Antepî Aynî, mizbân olarak tasavvur ettiği zamaneyi, misafirine bir lokma ekmele vermeyerek acıdan öldürmekle itham eder:

Acıdan ölür hânesine gelse bir âdem
Bir nîme-i nân virmez o mihmâne zamâne (g. 197/5)

[Zamane, misafirine bir yarım ekmele (dahi) vermez; bir insan onun hanesine (misafir) gelse acıdan ölür.]

Yine misafirin geçici olduğu fikrinden hareketle, ten köşkünde can, misafir olarak kabul edilir:

Cân müsâfirdür gider âhir adem iklimine
Oldı kasr-ı tende mihmân bir iki gün hoşça tut (Celîf, g. 54/6)

[Can misafirdir, sonunda yokluk ülkesine gider; ten köşkünde bir iki gün misafirdir, onu hoşça tut.]

Sonuç

Klasik Türk şiiri şairleri mihman kavramını, geleneğin belirlediği duygu ve düşünceleri, özgün ve estetik biçimde anlatmada bir araç olarak şiirlerine dâhil etmişlerdir. Mihmanla ilgili beyitler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, “sevgiliden gelen her şey kıymetlidir”, düşüncesi daha çok işlenmesiyle öne çıkar. Bunun yanında, sevgilinin zalimliği, kayıtsızlığı; âşığın sevgiliye yakın olma düşüncesi; tasavvufî bağlamda dünyanın geçiciliği, Allah’ın evi olarak görülen gönlün mâsivâdan temizlenmesi, akıl-gönül karşıtlığı, canın tende misafir oluşu işlenen diğer konulardır. Bunlar geleneğin ortak konularıdır. Bu noktada şairler, beyitlerini kurgularken hem klasik Türk şiiri

gelenegini hem de misafirlikle ilgili Türk âdet ve geleneklerini bir uyum içerisinde bir araya getirmişlerdir. Misafirlikle ilgili, Türk misafirperverliğini de yansıtan, hazırlıktan karşılamaya, ikramdan uğurlamaya, ev sahibinin görevlerinden misafirin sorumluluklarına, misafirlik zamanından misafirlik adabına kadar mihman kavramıyla ilgili hemen her ayrıntıya şairler, şiirlerinde yer vermişlerdir.

Mihman, klasik Türk şiiri şairlerinin şiirlerinde kullandıkları binlerce kavramdan yalnızca biridir. Şairler, öncelikle şiir kurgulama mantığı çerçevesinde, anlatmak istediği duygu ve düşünceye uygun olduğu için bu kavramı tercih etmişlerdir. Bu anlamda mihman kavramının işlendiği birçok örnek beyit mevcuttur. Şairler, ya mihman öznesini ya da mihmanhaneyi klasik Türk şiirinin geleneksel kavramlarıyla ilişkilendirerek beyitlerini farklı kılmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda başta sevgili, âşık, rakip; bunların yanında sevgilinin hayali, aşk, gam, keder, hicran, sevinç, vuslat, bela, cevr; gamze oku, kirpik oku; akıl-gönül karşıtlığı bağlamında gönül mihman olarak nitelenmek suretiyle hayallere konu olmuştur. Gönül, can, ten, göz ve dünya misafirhane olarak tahayyül edilmiştir. Şairler, bu farklı kurgulamalarla mihman kavramına bir derinlik kazandırmıştır, fakat derinlik burada bitmez. Örneğin sevgilinin hayalinin misafir olarak nitelendiği birçok örnek vardır. Bunlar da birbirlerinden farklıdır. Şairler, bu kurgulamanın üzerine, mihman kavramını farklı yönlerden ele alıp bu çerçevede oluşturdukları kompozisyonlarla şiirlerinde özgünlüğü yakalamışlardır. Klasik Türk şiirinin özgünlüğü orijinal kompozisyon itibariyledir, anlayışı bu noktada manasını bulur. Nihayetinde şairler, birçok farklı kombinasyon ve kompozisyonla mihman kavramı özelinde, bir derinlik oluşturmuşlardır. Çalışmada, 144 divanın taranmasıyla elde sonuçlar üzerinden bu derinlik görünür kılınmaya çalışılmıştır. Bütün divanların taranmasıyla bu derin yapının boyutunu daha net ortaya koymak mümkün olabilecektir. Bu ise daha kapsamlı bir araştırmayı gerekli kılar.

Yerli ve millî bir malzeme olarak değerlendirilebilecek misafirperverlik konusunu şairlerin bu denli yoğun işleme, klasik Türk şiirinin yerli ve millî hüviyet arz etmediği yönündeki eleştirilerin asılsızlığını göstermesi bakımından da önemlidir. Ayrıca gerçek hayattan birçok detayın beyitlere yansımaları,

yine klasik Türk şiirinin gerçek hayattan kopuk olduğuna dair eleştirilere de cevap mahiyetindedir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Nâmık, "Klasik Türk Şiirinde Edebî Gerilim Yaratma Tekniği", *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına Divan Edebiyatı Sempozyumu (Bildirileri) 27-28 Mayıs 2008*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2008, s. 193-196.
- AKKAYA, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 1994.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (2 Cilt) İnkılap Kitabevi, İstanbul 2016.
- AKSOYAK, İ. Hakkı (Haz.), *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, KTB, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208602/gelibolulu-mustafa-ali-divani.html>. Erişim Tarihi: 26.02.2021.
- AKÜN, Ömer Faruk, "Divan Edebiyatı", *DİA*, İstanbul 1994, IX, 389- 427.
- AKYÜZ, Kenan, Süheyl Beken, Sedit Yüksel ve Müjgân Cunbur, *Fuzûlî Türkçe Divan*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1958.
- ALTUNBAY, Müzeyyen, "Temel Bir Değer Olarak Dede Korkut'ta Misafirperverlik ve İzzeti İkrâm", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 56, 2016, s. 359-371.
- AMBROS, Edith, *Candid Penstrokes The Lyrics of Meâlî, an Ottoman Poet of the 16 th. Century*, K. Schwarz, Berlin 2016. (Metin Bankası)
- ARSLAN, Mehmet (Haz.) *Antepli Aynî Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.
- ARSLAN, Mehmet (Haz.), *Şeref Hanım Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215362/seref-hanim-divani.html>. Erişim Tarihi: 26.02.2021.
- ARSLAN, Mustafa (Haz.), *Muhyî Dîvânı*, KTB, Ankara 2020. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-277417/muhyi-divani.html>. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- ASLAN, Üzeyir (Haz.), *Nehcî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194366/nehci-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- AVŞAR, Ziya (Haz.), *Revânî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196374/revani-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- AYDEMİR, Yaşar (Haz.), *Ravzî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196580/ravzi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.

- AYDEMİR, Yaşar (Haz.) *Ramazan Behiştî Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-199899/vizeli-ramazan-behisti-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- AYHAN, Emrah, *Nakşî Dîvânı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, İstanbul 2000.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Aşk Estetiği*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993.
- AYVERDİ, İlhan, *Kubbealtı Lügatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (3 Cilt), Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2005.
- BAŞPINAR, Fatih (Haz.), *Beyânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (2 Cilt), KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78363/beyani-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- BAYRAM, Cezmi, "Anna Masala'da Türk Sevgisi", *Dünyada Türk İmgesi*, Haz. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 163-168.
- BAYRAM, Yavuz (Haz.), *Adlî Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215522/adli-divani.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- BEKTAŞ, Ekrem (Haz.), *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195828/muvakkit-zade-muhammed-pertev-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- BİLGİN, Azmi (Haz.), *Nigârî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194361/nigari-divani.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nâbî'nin Türkçe Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ankara 1993.
- ÇAĞRICI, Mustafa, "Misafir", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 171-172.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Amrî Dîvân Tenkidli Basım*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1979.
- ÇELTİK, Halil (Haz.), *Ahmed-i Ridvan Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194277/ahmed-i-ridvan-divan.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, "Türk Halk Kültüründe 'Tör/Başköşe' Kavramı ve Anlam Yaratmadaki Simgesel Sürekliliği", *Türkbilig*, S. 7, 2004, s. 33-44.
- DEMİR, Hicral (Haz.), *Lâzîkîzâde Feyzullah Nâfiz ve Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191378/lazikizade-feyzullah-nafiz--divan.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- DEMİR, Recep, *Divan Şiirinde Renkler*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016.
- DEMİRCİ, Hikmet, Şınaray Bürkütbayeva, "Kazak Misafirperverliği: Ülüş, Misafir Ağır-lama ve Tabak Kültürü", *Milli Folklor*, 16/126, 2020, 198-209.

- DEMİREL, Şener (Haz.), (*Mânî*) *Dîvân ve Şehr-engîz-i Bursa*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194359/divan-i-mani-ve-sehr-engiz-i-bursa.html>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- DOĞAN, Muhammet Nur, *Şeyhülislam Es'ad Dîvânı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997.
- DURMUŞ, Tuba İşinsu ve Rıdvan, Canım, *Şevkî Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210484/sevki-divani.html>. Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- ERCİLASUN, Ahmet B., Ziyat Akkoyunlu, *Kâşgarlı Mahmud – Dîvânı Luğâtî't-Türk*, TDK (3.Bsk.), Ankara 2018.
- EREN, Abdullah (Haz.), *Mehmed Sıdkî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195956/mehmed-sidki-divani.html>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I-II*, TDK, Ankara 2016.
- ERSEN, Ersoy (Haz.), *Münîrî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196156/muniri-divani.html>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- ERÜNSAL, İsmail E. (Haz.), *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-211662/taci-zade-cafer-celebi-divani.html>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- İbn Battûta, *Ebu Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Çev. A.S. Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.
- İPEKTEN, Haluk (Haz.), *Nâ'îl-i Kadîm Dîvânı*, KTB, Ankara 2019. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-247199/naili-i-kadim-divani.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- KAHRAMAN, Bahattin, "Balıkesirli Râsîh", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/10, 2003, s. 61-74.
- KAHRAMAN, Seyit Ali ve Yücel Dağlı, *Evlîyâ Çelebi b. Deroiş Mehemed Zillî Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, C. III.
- KAPKIN, F. Güliz, *Zâtî Dîvânı'ndan Seçilen Gazellerin (101'den 150'ye kadar olan) İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, İstanbul 1987.
- KARAKÖSE, Saadet (Haz.), *Nev'i-zâde Atâyî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194357/nevi-zade-atayi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- KARAPANLI, Gürcan, *Mekkî Dîvânı ve Tahlîli*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, İstanbul 2005.
- KAYA, Bayram Ali (Haz.), *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html>. Erişim Tarihi: 26.02.2021.

- KAZAN NAS, Şevkiye (Haz.), *Celîlî Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-211944/celili-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- KILIÇ, Filiz (Haz.), *Âşık Çelebi Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195827/asik-celebi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- KIRBIYIK, Mehmet (Haz.), *Kâtib-zâde Sâkıb Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-199763/katib-zade-sakib-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- Kurân-ı Kerîm*, 7/34.
- KURTOĞLU, Orhan (Haz.), *Lebîb Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194358/diyarbakirli-lebib-divani.html>. Erişim Tarihi: 26.02.2021.
- KURTOĞLU, Orhan (Haz.), *Bosnalı Âsım Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208667/bosnali-asim-divani.html>. Erişim Tarihi: 26.02.2021.
- KÜÇÜK, Sabahattin (Haz.), *Bâkî Dîvânı*, KTB, Ankara [t.y.]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78361/baki-divani.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- MACÎT, Muhsin (Haz.), *Nedîm Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196897/nedim-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- MERMER, Ahmet (Haz.), *Karamanlı Aynî Dîvânı*, KTB, Ankara 2020. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-275960/karamanli-ayni-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- OĞUZ, M. Öcal, *Paldır Kültür Kentleşmeler*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2019.
- OKÇU, Naci (Haz.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*, KTB, Ankara [t.y.]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78404/seyh-galib-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- ÖNALP, Ertuğrul, "İspanyol Roman Yazarı Vicente Blasco Ibanez'de Türk İmgesi", *Dünyada Türk İmgesi*, Haz. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 259-266.
- ÖZEN, Yener, *Türk Milli Kültüründe Kimlik ve Değerler Psikolojisi*, Post Yayınları, İstanbul 2019.
- ÖZYILDIRIM, Ali Emre (Haz.), *Hamdullah Hamdî Divanı*, KTB, Ankara [t.y.]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78375/hamdullah-hamdi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- POMAKOĞLU, Ayşegül, *Bahârî Dîvânı İnceleme-Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyat ABD, İstanbul 2013.
- ROUSSEAU, Jean Jacques, *Emile, Bir Çocuk Büyüyor*, Çev. Ülkü Akagündüz, Selis Kitaplar, İstanbul 2009.

- SARAÇ, M. A. Yekta (Haz.), *Emrî Dîvânı*, KTB, Ankara [t.y.]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78368/emri-divani.html>. Erişim Tarihi: 24.02.2021.
- SEZEN, Gülşen, *Mustafa Sıdkî Efendi Dîvânı Transkripsiyonlu Metin-Edebî İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı ABD, İstanbul 2010.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atılâ, *Osmanlı Şiiri Kılavuzu 2*, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi (OSEDAM), İstanbul 2017.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003.
- TANRIBUYURDU, Gülçin (Haz.), *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, KTB, Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215366/kalkandelenli-mu39idi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı (3 Cilt)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1967.
- TARLAN, Ali Nihat (Haz.), *Ahmed Paşa Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara 1992.
- TARLAN, Ali Nihat (Haz.), *Hayali Bey Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara 1992.
- TAŞ, Hakan (Haz.), *Vahyî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194335/vahyi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021
- TAZEBAY, Uygur, "Türk Örf ve Âdetlerine Göre Sosyal Yardım Kurumları", *Bilig*, 6/Yaz, 1997, 180-183.
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 22.02.2021.
- ÜNVER, Niyazi (Haz.), *Gelibolulu Sürûrî Dîvânı*, KTB, Ankara 2020. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-271852/gelibolulu-sururi-divani.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2021.
- ÜSTÜNER, Kaplan (Haz.), *Yâver Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194342/yaver-divani.html>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- ÜZGÖR, Tahir, *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991.
- YAYLA, Kasım (Haz.), *Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâlî*, Merve Yayınları, İstanbul 2002.,
- YAVUZ, Kemal, Orhan Yavuz (Haz.), *Muhîbbî Dîvânı Bütün Şiirleri Kânûnî Sultan Süleyman*, (2 Cilt), Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2016. <http://ekitap.yek.gov.tr/urun/muhibbi-divani--takim-2-cilt-604.aspx>. Erişim Tarihi: 27.02.2021.
- YENİKALE, Ahmet (Haz.), *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, KTB, Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196833/sunbulzade-vehbi-divani.html>. Erişim Tarihi: 27.02.2021.

YURTBAŞI, Metin, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, Excellence Publishing, İstanbul 2013.

ZÜLFE, Ömer (Haz.), *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*, KTB, Ankara 2009. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10649,girisme-tinpdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.

“TURKISH HOSPITALITY: GUEST IN CLASSICAL TURKISH POETRY”

Abstract

Classical Turkish poetry is a literature that develops vertically within the framework of the rules determined by the tradition. The issues determined by tradition and general concepts constitute the surface structure. With a superficial look, in this poetry tradition, constantly repeating images and similarities are seen. Differences take place in the deep structure. The originality of classical Turkish poets can be understood by descending to this level, with a more in-depth look.

In terms of understanding of love, everything that comes from the beloved is valuable in this poetry tradition. Lover is always indifferent to the lover. These are the thoughts and attitudes determined by tradition. Poets attain originality with the relationships they establish with different words and concepts while dealing with these subjects. In this sense, one of the concepts used by poets is the guest. Dream of the lover; arrow, arrowhead from the lover; Elements such as love, trouble, sorrow, grief, and satire are considered guests. The eye, heart, soul and heart of the lover is imagined as a guest house. The guesthouse of the eyes and hearts is washed with tear water, made fragrant with rose water, decorated with ah candle. The guests are offered tear water, tear wine, kebab of heart, especially the lamb of spirit. When guests arrive, they are greeted at the door, the place is shown, they are seated in the main corner, and they are bid farewell to the door when they leave.

Turkish hospitality understanding; poets, who have taken almost all of their customs and traditions such as welcoming, hosting, farewell, customs, and visiting time as the subject of their poems, used this concept to make their poems original and aesthetic. In the study, it has been revealed to what extent and how the poets benefit from the concept of guest and the cultural material formed around it. In addition, within the framework of this concept, the vertical development of classical Turkish poetry has been pointed out.

Keywords

Guest, Turkish hospitality, tradition, ghazal, classical Turkish poetry.